

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 330.322

UDC 330.322

О. Л. Міщенко, здобувач

O. L. Mischenko, Degree Seeker

**СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ
ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИМ
РОЗВИТКОМ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ****MANAGEMENT SYSTEM OF INNOVATION
AND INVESTMENT DEVELOPMENT
OF THE FOOD INDUSTRY**

Актуальність теми дослідження. У статті досліджені проблеми удосконалення управління інноваційно-інвестиційним розвитком харчової промисловості в умовах сучасного суспільного розвитку.

Постановка проблеми. Посилення уваги до галузевих структуризації промисловості України, важливість своєчасного впровадження інновацій в харчовій промисловості вимагає пошуку напрямів активізації її інноваційно-інвестиційного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми галузевих особливостей інноваційно-інвестиційного розвитку знайшли відображення у працях таких авторів як Н. Бондаренко, О. Величко, В. Губіна, С. Ілляшенко, А. Никіфоров, В. Трофимова, Л. Федулова та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Залишаються недостатньо розкритими та потребує подальшого дослідження формування системи управління інноваційно-інвестиційними процесами в цілому та харчової промисловості зокрема.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка наукового бачення сучасної системи управління інноваційно-інвестиційним розвитком харчової промисловості.

Виклад основного матеріалу. Важливість розвитку харчової промисловості забезпечується її інвестиційною привабливістю внаслідок існування постійного попиту на продукцію. Разом з тим, недостатньо використані інноваційні можливості в умовах посилення вимог до якості харчових продуктів, морального старіння активів, нових тенденцій у культурі харчування, зміни структури споживання населення внаслідок соціально-економічних проблем розвитку національної економіки. Проте, саме поєднанням інструментів управління розвитком харчової промисловості можна забезпечити її інноваційне оновлення.

Висновки. Доведено, що формування системи управління інноваційно-інвестиційним розвитком харчової промисловості, основних складових цієї системи є важливою умовою подальшого розвитку харчової промисловості.

Ключові слова: система управління; інноваційно-інвестиційний розвиток; харчова промисловість; інноваційна спроможність; система управління інноваційно-інвестиційним розвитком.

DOI: 10.25140/2410-9576-2019-3(19)-98-103

Urgency of the research. The article examines the issues of practical problems related to improving the management of innovation and investment development of the food industry in the modern social development.

Target setting. Increasing attention to the sectoral structuring of Ukraine's industry, the importance of timely implementation of innovations in the food industry requires finding ways to intensify its innovation and investment development.

Actual scientific researches and issues analysis. Problems of sectoral features of innovation and investment development are reflected in the works of such authors as N. Bondarenko, O. Velychko, V. Gubin, S. Ilyashenko, A. Nikiforov, V. Trofimova, L. Fedulova and others as N. Bondarenko, O. Velychko, V. Gubina, S. Ilyashenko, A. Nikiforov, V. Trofimova, L. Fedulova and others.

Uninvestigated parts of general matters defining. Remain insufficiently disclosed and requires further study of the formation of the management system of innovation and investment processes in general and the food industry in particular.

The research objective. The purpose of the study is to develop a scientific vision of a modern management system for innovation and investment development of the food industry.

The statement of basic materials. The importance of the development of the food industry is ensured by its investment attractiveness due to the existence of constant demand for products. At the same time, innovative opportunities are insufficiently used in the conditions of increasing requirements for food quality, moral aging of assets, new trends in food culture, changes in the structure of population consumption due to socio-economic problems of the national economy. However, it is a combination of tools for managing the development of the food industry that can ensure its innovative renewal.

Conclusions. It is proved that the formation of the management system of innovation and investment development of the food industry, the main components of this system is an important condition for further development of the food industry.

Keywords: control system; innovation and investment development; Food Industry; innovative capacity; innovation and investment development management system.

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку національної економіки інноваційні та інвестиційні процеси відіграють важливу роль для зміцнення лідерства, забезпечення ефективного функціонування та конкурентоспроможності держави. Від ефективної організації діяльності харчової промисловості залежить забезпечення населення України високоякісними продуктами харчування, що своєю чергою визначає здоров'я нації. Разом з тим, для національної економіки характерним є те, що потужності морально застаріли та

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

зношені на переважній більшості підприємств, а безпосередньо технології харчової промисловості програють світовим лідерам за низкою позицій на лише на зовнішньому, але й на внутрішньому ринку. Відсутність сучасного управлінського забезпечення інноваційних рішень, а також сукупність проблем інвестиційного забезпечення розвитку харчової промисловості суттєво знижують перспективу забезпечення її конкурентоспроможності.

Одним із способів вирішення цієї проблеми є вдосконалення процесу управління, що має сприяти розкриттю потенціальних можливостей вітчизняної харчової промисловості для залучення капіталу, формування адекватної сучасним реаліям системи управління інноваційно-інвестиційним розвитком харчової промисловості, розробки сучасного методико-аналітичного обґрунтування прийняття інвестиційних рішень, пов'язаних із впровадженням інновацій.

Постановка проблеми. З огляду на те, що в умовах розвитку сучасної економіки, посилення уваги до її галузевої структуризації в Україні спостерігається підвищення наукового інтересу до системи управління інноваційно-інвестиційним розвитком, адже саме своєчасне впровадження інновацій забезпечує конкурентоспроможність та посилення міцності розвитку бізнесу у будь-якій галузі. Тому питання пошуку напрямів активізації інноваційно-інвестиційного розвитку на тлі розуміння важливості харчової промисловості для розвитку країни набувають особливої гостроти та актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В цілому проблематиці галузевих особливостей інноваційно-інвестиційного розвитку присвячено чималу кількість наукових публікацій. Базові аспекти такого розвитку мають давню методологічну основу, висвітлену у працях дослідників інноваційних процесів та зв'язку інновацій з інвестиціями. Зокрема у даному контексті дослідження проблематики інноваційно-інвестиційного розвитку окремих галузей економіки у тому числі й харчової промисловості, його специфічних рис та елементів знайшли відображення у працях таких авторів як Н. Бондаренко, О. Величко, В.Губіна, С. Ілляшенко, А. Никифоров, В. Трофимова, Л. Федулова та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Водночас, не зважаючи на вагомий науковий напрацювання, уніфікованої та адекватної сучасним вимогам системи управління інноваційно-інвестиційними процесами в цілому та харчової промисловості зокрема не сформовано, а тому це питання потребує подальшого дослідження.

Мета статті. Метою дослідження є розробка наукового бачення щодо сучасної системи управління інноваційно-інвестиційним розвитком харчової промисловості з урахуванням існуючих тенденцій та пріоритетів.

Виклад основного матеріалу. Харчова промисловість є важливою складовою економіки будь-якої країни, адже саме вона забезпечує базові потреби життєдіяльності населення. Важливість розвитку харчової промисловості забезпечується також її інвестиційною привабливістю внаслідок існування постійного попиту на продукцію. Разом з тим, значне коло питань розвитку зосереджене навколо недостатнього використання інноваційних можливостей незважаючи на посилення вимог до якості харчових продуктів, моральне старіння активів в цілому по промисловості, появі нових тенденцій у культурі харчування, загострення конкуренції на тлі зміни структури споживання населення внаслідок прояву соціально-економічних проблем розвитку національної економіки. В цілому ж, лише за умови ефективного поєднання дієвих інструментів управління у харчовій промисловості та стимулювання ринкових механізмів її розвитку можна досягти якісно нового рівня її функціонування на засадах інноваційного оновлення.

З практичної точки зору, харчова промисловість є важливим елементом структури економіки України, яка поєднує 22 спеціалізовані галузі, близько 40 основних виробництв (спиртова, м'ясна, молочна, цукрова, олійно-жирова, борошномельна та кондитерська). За даними офіційної статистики, в структурі виробництва понад 27,94% становить виробництво продукції олійно-жирової промисловості, 13,3% – м'ясо та м'ясна продукція, 10,5% – молочні продукти, 11% – напої [4]. Проте, для підприємств харчової промисловості характерна низька інноваційно-інвестиційна активність, та як наслідок – низька економічна ефективність (Табл. 1), що потребує адекватного управління її розвитком.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Таблиця 1

Динаміка основних показників інноваційної діяльності харчової промисловості України

Показники інноваційної діяльності	2017	2018	2019
Кількість підприємств, які створили інновації, од.	321	265	246
Кількість впроваджених нових технологічних процесів, од.	219	231	116
Кількість найменувань впроваджених інноваційних видів продукції, од.	751	723	455
Кількість найменувань впроваджених інноваційних видів продукції маловідходних, ресурсозберігаючих, безвідходних, од.	50	44	41
Обсяги фінансування інноваційної діяльності, тис. грн.	1700695	2173610	1540272
у тому числі за рахунок коштів			
- власних	1768502	1476577	1768502
- державного бюджету	5,8	0,4	5,3
- місцевих бюджетів	-	-	280
- іноземних інвестицій	137643,6	380	-
- кредитів	85765,8	403218,3	1638
- інших	-	1509,2	-

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України [4]

Від ефективності функціонування підприємств харчової промисловості значною мірою залежить забезпечення населення високоякісними продуктами харчування, що свідчить про потребу у активізації її інноваційно-інвестиційного розвитку. Слід відзначити, що основні види інноваційної продукції не сприяють насиченню внутрішнього ринку, потенційна місткість якого за оцінками експертів становить близько 80 млрд. грн., оскільки є експортоорієнтованою.

Разом з тим, слід відзначити, що для розвитку харчової промисловості характерним є певний дуалізм, який водночас спричинений посиленням загроз, пов'язаних із нарощуванням імпорту в Україну більш дешевої продукції та здебільшого низької якості, за експортної орієнтації національних товаровиробників. Так, сукупний обсяг експорту у 2019 році склав 22% загального обсягу експорту переробної промисловості, що незважаючи на скорочення порівняно з 2016 роком (27,1 % загального обсягу експорту), залишається доволі значною часткою експорту з України. Найбільшою мірою відбулось скорочення обсягів експорту готових харчових продуктів (на 1049,6 млн. дол.) та рослинної продукції (на 753,8 млн. дол.). У 2019 році національні виробники швидко повністю використали безмитні квоти на ввезення деяких товарів харчової промисловості в країни ЄС за такими групами товарів: крупи та борошно, кукурудза, цукор, мед натуральний, виноградний та яблучний соки. Аналіз індексів фізичного обсягу експорту та імпорту товарів у харчовій промисловості за найбільш вагомими групами товарів (Рис. 1) свідчить, що, для експортної діяльності характерна значна активність, незважаючи на певні тенденції до її уповільнення за окремими продуктовими групами. Так, за останні роки збільшилися обсяги реалізації продукції за окремими продуктовими групами (м'яса та м'ясних субпродуктів, олії, маргарину та жирів, цукру, мінеральних вод та безалкогольних напоїв). Характерним є також зменшення споживання соків та консервів, молочної продукції, хліба та хлібобулочних виробів, кондитерських виробів, бакалійної продукції, спиртних напоїв.

Враховуючи окреслене щодо активності експортно-імпоротної діяльності в харчовій промисловості, доцільно констатувати, що за умов формування системи управління інноваційно-інвестиційним розвитком, харчова промисловість України спроможна успішно реагувати на глобальні виклики та інтеграцію у світовий простір, завдяки високому рівню розвитку продовольчого сектора. Проте, зниження купівельної спроможності населення, зменшення обсягів експорту, збільшення цін реалізації попиту негативно позначились на динаміці виробництва продукції харчової промисловості.

Доцільно акцентувати увагу, що харчова промисловість завжди була привабливою сферою для інвестування, оскільки постійний попит на виробництво продуктів харчування й напоїв, зумовлюють більшу стійкість до кризових явищ, порівняно з іншими секторами промисловості. А незначні зміни споживчого попиту, дають змогу витримувати тривалі періоди рецесії.

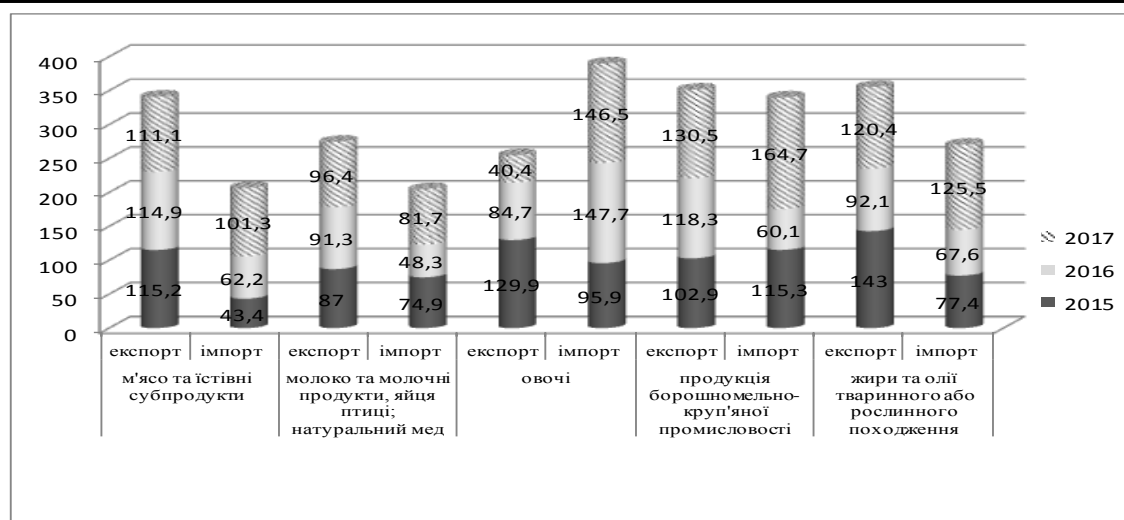
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Рис. 1. Індеси фізичного обсягу експорту та імпорту товарів харчової промисловості України з 2015 по 2017 роки

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України [4]

Проте, з позицій ринкових умов господарювання, результативність підприємств харчової промисловості залежить від результативності управління інноваційно-інвестиційним розвитком, своєчасності прийняття адекватних управлінських рішень щодо спрямування інвестицій в інноваційне оновлення на базі отриманих даних, й їх адаптації до існуючих ринкових умов.

З такої точки зору доцільним є підтвердження загальних наукових позицій, які сформувався у науковій літературі з приводу активізації інноваційно-інвестиційного розвитку харчової промисловості та формування системи управління таким розвитком, зокрема висловлені у працях [3, с. 149-151; 7]. Відповідно до цих наукових позицій, на рівні держави потрібна розробка стратегії стимулювання інновацій у харчовій промисловості на довгострокову перспективу з розбивкою за підгалузями та прогнозом інноваційних потреб кожної підгалузі, намічені проблеми і завдання, визначені фактори, які сприяють та перешкоджають впровадженню інновацій, й розроблена адекватна система їх стимулювання. У стратегії мають бути виділені пріоритетні напрями інноваційної діяльності, виявлені інноваційні проекти до реалізації, можливості участі в них наукових і освітніх установ, визначений склад основних учасників, взаємозв'язок реалізованих інновацій та їх вплив на ефективність діяльності галузі, включаючи створення нових робочих місць, підвищення якості та обсягу виробленої продукції, собівартості її виробництва, канали реалізації, ефективність бізнесу в цілому [7]. Галузевий рівень має передбачати розробку послідовності та взаємозв'язку інновацій на різних стадіях циклу виробництва в харчовій промисловості, інтеграцію підприємств для створення і реалізації інновацій, економічну зацікавленість її учасників в реалізації інновацій, враховувати екологічні та соціальні наслідки інновацій [3, с. 149-150].

В умовах сучасних особливостей розвитку національної економіки все більшої необхідності набуває впровадження інтегрованих систем управління, які будуть спрямовані на активізацію інноваційно-інвестиційного розвитку. Прикладом такої структури може бути інтегрована система управління інноваційно-інвестиційним розвитком харчової промисловості. Інтегрована система управління інноваційно-інвестиційним розвитком харчової промисловості запропонована на (Рис. 2).

Під інтегрованою системою управління інноваційно-інвестиційного розвитку харчової промисловості розуміється складова загальної системи управління промисловістю, яка побудована на основі вимог міжнародних стандартів якості ISO серії 9000 і стандартів ISO 14000, OHSAS 18001, BS IIP, SA 8000, ISO 14001, ISO 22000, ISO/IEC 27001, а також

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

спрямована на забезпечення активізації інноваційно-інвестиційного розвитку харчової промисловості, який дозволить випускати інноваційну продукцію високої якості [6; 8].

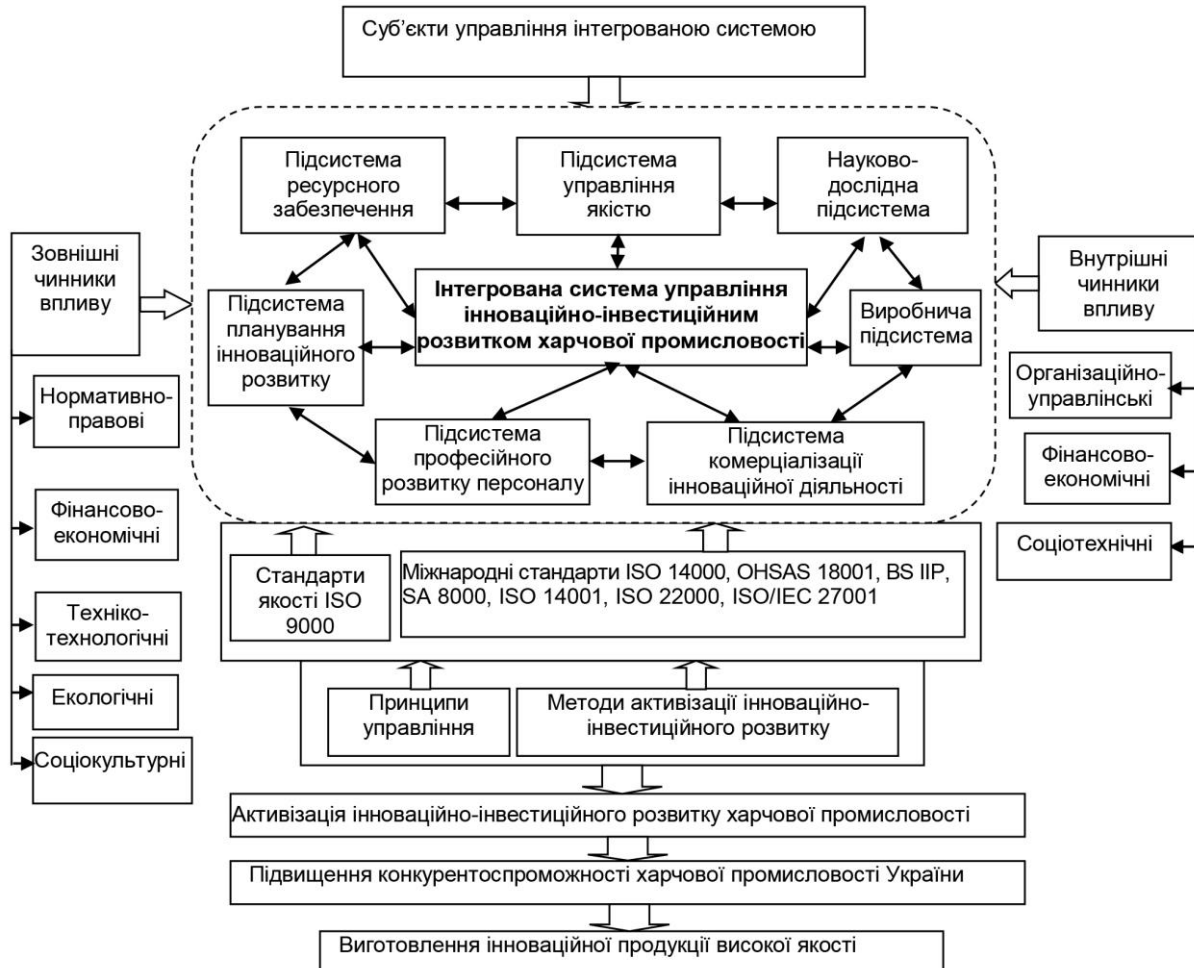

Рис. 2. Інтегрована система управління інноваційно-інвестиційним розвитком харчової промисловості

Джерело: розроблено автором

Тим самим ідентифікація системи управління інноваційно-інвестиційним розвитком харчової промисловості являє собою саморегулюючу систему, сформовану на основі аналізу і прогнозування якості складових інноваційного й інвестиційного потенціалів, з урахуванням впливу внутрішніх та зовнішніх факторів, принципів, методів, функцій управління, використовуючи інструменти, дія яких орієнтована на розвиток харчової промисловості для забезпечення виробництва інноваційних товарів високої якості.

Висновки. Актуалізація інноваційно-інвестиційного розвитку продовжує набувати важливості для розвитку харчової промисловості України, що пояснюється низкою накопичених проблем та необхідністю їх своєчасного вирішення, як то: моральне та фізичне старіння основних активів, загострення конкуренції на внутрішньому та зовнішньому ринках, підвищення вимог до якості продукції харчової промисловості тощо. Активізація інноваційно-інвестиційного розвитку харчової промисловості передбачає оцінку та прогнозування та формування на цій основі інтегрованих систем управління таким розвитком. У сучасних умовах, впровадження інтегрованих систем

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

управління, які будуть спрямовані на активізацію інноваційно-інвестиційного розвитку за своєю суттю мають бути саморегулюючою системою, яка сформована на основі аналізу і прогнозування якості складових інноваційного й інвестиційного потенціалів, має враховувати вплив внутрішніх та зовнішніх чинників, вміщувати сукупність принципів, методів, функцій управління, використовуючи інструменти, дія яких орієнтована на розвиток харчової промисловості для забезпечення виробництва інноваційних товарів високої якості.

Література

1. Бондаренко, Н. М. Напрями підвищення інноваційної активності промислових підприємств / Н. М. Бондаренко // Донбас-2020: перспективи розвитку очима молодих вчених : матеріали V науково-практичної конференції, м. Донецьк, 25–27 травня 2010 р. – Донецьк : ДонНТУ, 2010. – 973 с. URL: http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/4031/1/s8_48_bondarenko.pdf.
2. Величко, О. В. Механізм формування національної інвестиційно-інноваційної системи України : монографія / О. В. Величко, М. М. Дубовиков, О. В. Лященко; Приват. вищ. навч. закл. Вища шк. бізнесу (Ін-т економіки і менедж.). - Луганськ : Елтон-2, 2011. - 187 с.
3. Губіна, В. В. Механізм підвищення конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості: монографія / В. В. Губіна. – Харків : Панов, 2015. – 204 с.
4. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Ілляшенко, С. М. Управління інноваційним розвитком / С. М. Ілляшенко. – Суми : Університетська книга, 2003. – 432 с.
6. Никифоров, А. Є. Інноваційна діяльність: теорія і практика державного управління : монографія / А. Є. Никифоров. – К. : КНЕУ, 2010. – 420 с.
7. Тарасенко, Н. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Н. В. Тарасенко, І. М. Вагнер. – Львів : Новий світ-2000, 2011. – 444 с.
8. Трофимова, В. В. Регіональні інноваційні комплекси в глобальній економіці: монографія / В. В. Трофимова. – Сімферополь : ВіТроПрінт, 2009. – 260 с.
9. Федулова, Л. І. Технологічна готовність економіки України до нових викликів в умовах відсутності технологічної політики / Л. Федулова // Економіка України. – 2010. – №9. – С. 12-26.

References

1. Bondarenko, N. M. (2010). Napriamky pidvyshchennia innovatsiinoi aktyvnosti promyslovykh pidpriemstv [Directions for increasing the innovative activity of industrial enterprises] *Donbas-2020: perspektivy rozvytku ochyma molodykh vchenykh – Donbass 2020: prospects for development through the eyes of young scientists*: Proceedings of the V scientific-practical conference. Donetsk: DonNTU. Retrieved from http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/4031/1/s8_48_bondarenko.pdf [in Ukrainian].
2. Velychko, O. V., Dubovykov, M. M., Liashchenko, O. V. (2011). *Mekhanizm formuvannia natsionalnoi investytsiino-innovatsiinoi systemy Ukrainy [The mechanism of formation of the national investment and innovation system of Ukraine]*. Luhansk: Elton-2 [in Ukrainian].
3. Hubina V. V. (2015). *Mekhanizmy pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstv kharchovoi promyslovosti. [Mechanisms for increasing the competitiveness of food industry enterprises]*. Kharkiv: Panov [in Ukrainian].
4. Sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Site of State Statistics Service of Ukraine]. www.ukrstat.gov.ua. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
5. Ilyashenko, S.M. (2003). *Upravlinnia innovatsiinykh rozvytkom. [Management of innovative development]*. Sumy: Universytetska knyha. [in Ukrainian].
6. Nykyforov, A. Ye. (2010). *Innovatsiina diialnist: teoriia i praktyka derzhavnoho upravlinnia [Innovative activity: theory and practice of public administration]*. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
7. Tarasenko, N. V., Vahner, I. M. (2009). *Finansovyi analiz [Financial analysis]*. Lviv: Novyi Svit-2000 [in Ukrainian].
8. Trofymova, V. V. (2009). *Rehionalni innovatsiini komplekxy v hlobalnii ekonomitsi [Regional innovation complexes in the global economy]*. Simferopol: ViTroPrint [in Ukrainian].
9. Fedulova, L. I. (2010). *Tekhnolohichna hotovnist ekonomiky Ukrainy do novykh vyklykiv v umovakh vidсутnosti tekhnolohichnoi polityky [Technological readiness of the economy of Ukraine to new challenges in the absence of technological policy]*. *Ekonomika Ukrainy – Ukraine economy*, 9, 12–26 [in Ukrainian].

Надійшла 18.08.2019

Бібліографічний опис для цитування :

Мищенко, О. Л. Система управління інноваційно-інвестиційним розвитком харчової промисловості / О. Л. Мищенко // Науковий вісник Полісся. – 2019. - № 3 (19). – С. 98-103.

Мищенко Олег Леонідович здобувач, Чернігівський національний технологічний університет;
<https://orcid.org/0000-0002-4593-6828>;
 E-mail: Mischenko_O@ukr.net;

Mischenko Oleg Leonidovich Degree Seeker, Chernihiv National University of Technology;
<https://orcid.org/0000-0002-4593-6828>;
 E-mail: Mischenko_O@ukr.net.